

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**D. D. Emanuelis Gonzalez Tellez, In Inclyta Salmanticensi
Academia Collegii Majoris Conchensis Alumni, &
antiquioris vespertinæ Sacrorum Canonum Cathedræ
propriarii Interpretis; in Pinciano Sanctæ ...**

Additis Notis uberioribus ab Historia, & Chorographia

Complectens Librum Qvartum

González Téllez, Emanuel

Francofurti Ad Moenum, 1690

Caput II. (a) Innocentius III. Exoniensi Episcopo.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-74533](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-74533)

ad carnale, ex cap. cum olim, juncta glossa finali, de clericis conjug. Ita docuerat in dicto cap. super eo, de cognat. spiritual. Glossa, Butrius, Præpositus, & alii congesti à Sanchez ubi supra n. 11. Alii docent consuetudine introduci posse impedimenta impedientia, non verò dirimentia: ita Glossa, Goffredus, Innoc. in dicto cap. super eo, & alii relati à Sanchez d. disp. 4. num. 10. Sed his sententiis ommissis verius dicendum est, consuetudine legitime præscripta juxta tradita in cap. fin. de consuet. impedimenta etiam dirimentia matrimonii induci posse, ut probant Sanchez d. disp. 14. Franciscus Salernus in d. disp. de valore matrim. §. 5. num. 16. D. Hieronymus Camargo in eod. tract. num. 36. & idem in d. cap. super eo, & similibus, propter consuetudinem legitime præscriptam matrimonium contra eam celebratum nullum fuit. In præsentem autem textum nulla fuerat consuetudo legitime præscripta apud Francos, nec ab Ecclesia approbata, quæ dirimeret matrimonium, sed tantum leges aderrant præscribentes sollemnitate nuptiis, tam in bannis, quam in dotis constitutione. Difficilior est alia pars dubitandi rationis, deducta ex legibus, & statutis secularibus, quibus matrimonia non solum prohibentur, verum & ea contrahentes variis pœnis placentur. Pro cuius solutione dicendum est, quod cum matrimonium contractus à Christo Domino ita elevatus sit ad sacramentum, ut nullo modo apud fideles celebrari possit ut contractus, quin etiam sit sacramentum, inde provenit, ut nullus Princeps secularis, vel ecclesiasticus, præter Summum Pontificem, possit impedimenta matrimonii apponere, ut latè probant Sanchez lib. 3. de matrim. disp. 47. num. 12. Bassilius lib. 6. cap. 2. num. 4. Unde leges & statuta supra relata, ut injusta, & impeditiva matrimonii, improbarunt M. Anton. Eugenius consil. 18. num. 14. Thomas Sanchez lib. 4. de matrim. disp. 25. num. 2. Fontanel. de pactis nupr. 1. tom. clausul. 4. gloss. 2. ex num. 10. Sed cum ea statuta ut iusta defendant P. Barbosa in d. l. 1. 4. part. ex num. 36. Philip. Paschal. de viribus patriæ potest. part. 2. cap. 15. ex num. 11. Pater Molina de just. tom. 1. tract. 2. disput. 176. Molina de primogeniis lib. 2. cap. 16. num. 10. dicendum est cum Arias à Mesa lib. 3. variar. cap. 35. legibus secularibus posse juvari

& firmari sacros canones, quibus certa matrimonia improbantur, & damnantur; quo modo defendi possunt leges nostræ Hispanæ, in quibus pœnæ apponuntur in contrahentes matrimonia clandestina: alia verò secularia statuta, quibus certa matrimonia impediuntur, ex defectu jurisdictionis nulla esse, ex proximè traditis, & latè resolutis per Salernum & Camargum ubi supra, Dianam, 7 p. tract. 1. resol. 23.

Sed supra traditis obstat textus in c. aliter 30. q. 5. in illis verbis: *Legibus docetur*; ubi Evaristus ^{23:} *Exponitur* inter alia necessaria ad matrimonium justè celebrandum, illud exigit, ut uxor juxta leges doteatur, aliàs non matrimonium, sed adulterium, seu fornicationem esse: ergo si in præsentem specie non erat uxor dotata juxta leges Franciæ, matrimonium nullum erat, & per consequens licitè nobilis Francus aliam uxorem duxit. Quo textu aliqui moti, & cap. nullum sine dote fiat conjugium, edd. causa, & quest. cap. consanguineorum 23. q. 4. existimarunt ad substantiam, essentiamque matrimonii dotem desiderari; sed contrarium verius est, & probatur ex cap. per vestras, de donat. inter, l. si donationum 22. C. de nuptiis, l. quod si nulla, C. de relig. & probant latè Arias à Mesa lib. 2. variar. cap. 40. Randoly in dict. cap. aliter cap. 8. Nec contrarium probat textus in dict. cap. aliter; nam non omnia quæ ibi ab Evaristo recensentur, sunt essentialia matrimonii; sed cum Ecclesia semper abhorruisset matrimonia clandestina, ne matrimonium concubinitas putaretur, ideo dotis constitutionem, & alias sollemnitates ibi relatas præscripsit, ut cognosceretur, uxorem ita ductam, justam esse, non verò concubinam; ne dote non constituta concubinam crederetur, juxta illud Plaut. in Trinummio: *Sororem in concubinitatum tibi sine dote redidisse magis, quam in matrimonium*. Notavit Robertus lib. 2. rerum judic. cap. 17. Unde Nicolaus agens de matrimonio contracto à Lothario cum Vvaldralda, in cap. Lotharius 31. quest. 2. hæc adjicit verba: *Primum diligentem investigationem inquirete, & si eundem gloriosum Regem prædictam Vvaldraldam præmissis dotibus, cum relictibus, secundum legem & ritum, quo nuptiæ celebrari solent, per omnia inveneritis, &c.* cuius textus historiam refert Baronius anno 682.

CAPUT II.

(a) Innocentius III. Exoniensi Episcopo.

PRÆterea ii, qui matrimonio contrahendo purè, & sine omni conditione fidem dederunt, & juramentum fecerunt, commonendi sunt, & diligentius exhortandi, & omnibus modis inducendi, ut fidem præstitam, vel juramentum factum observent, & se, sicut promiserint, jungant. Si autem se ad invicem admittere noluerint, ne fortè deterius inde contingat, ut talem scilicet ducat, quam odio habeat, videtur quod adinstar eorum, qui societatem juramento, vel interpositione fidei contrahunt, & postea eandem sibi remittunt, hoc possit in patientia tolerari.

NOTÆ.

1. (a) Innocentius III. Ita etiam legitur in prima collectione, sub hoc titulo, capite 11. sed malè, cum epistolæ Innocentii III. compi-

latæ tantum reperiantur in tertia & quarta collectione, nunquam autem in prima; & præpostero ordine præfens decisio compilaretur ante textus sequentes, quæ sunt Eugenii III. & Alexand. III. qui præcesserunt Innocentium III. quare

quare Cujacius legendum existimat, Innocentius II. & ita legisse in quodam veteri codice testatur; sed cum post Concilium Lateran. p. 50. cap. 43. legatur, Alex. III. rectius Anton. Augustin. in not. ad 1. collectionem, in presenti asserit authorem hujus textus esse Alexandrum III. Bartholomæo Exoniensi Episcopo; & ejus priorem partem referri in cap. super eos de sent. excomm. integram autem clausulam extare post Concilium Lateran. part. 14. cap. 7. De Exoniensi Ecclesia Angliæ nonnulla notavi in cap. de re scriptis, textum autem ita transcribo ex dicta prima collectione.

COMMENTARIUM.

2. **E**X hoc textu sequens communiter deducitur *Conclusio* assertio: Sponsalia de futuro, etiam juramento firmata, nisi no parium consensu dissolvuntur. Probatur eam textus in cap. requisivit, hoc titul. Illustrant eam ultra congestos à Barbosa hic, Basil. de matrim. lib. 12. cap. 6. Anastas. Germon. lib. 2. animadv. cap. 7. Antonius Gubertus Costanus de spons. fol. 33. num. 8. Arellano lib. 4. antinom. 1. Cujacius & Canisius in presenti, idem Canisius in cap. ex litteris, hoc tit. Zypeus consulti. 1. ad hunc titulum.

3. **S**ed pro dubitandi ratione in presentem asserptionem ita insurgo. Quotiens juramentum servari potest sine dispendio salutis æternæ, servandum est, cap. debitores, ubi probavi, de jurejur. quod in terminis sponsalium adeo verum est, ut si quis cum juramento promiserit sponsalia contrahere, & postea statuerit religionem ingredi, debet prius juramentum adimplere, & postea ingredi religionem, cap. commissum, hoc titul. Igitur in presenti textu cogendi erant sponsi fidem mutuo datam, & juramento firmatam adimplere. Augetur primò hæc dubitandi ratio, nam quamvis juramentum in favorem partis præstitum sit, ad Deum tamen ipsius religio & obligatio refertur, dicto cap. debitores, ibi, Cogendi sunt Domino reddere juramenta: ergo si juramentum principaliter Deo refertur, quamvis à partibus ejus obligatio remittatur, impleri debet. Accedit, nam cum juramentum validè & efficaciter ab utraque parte præstitum est, ejus relaxatio Romano Pontifici competit, cap. venerabili 34. de elect. cap. quanto 18. de jurejur. ergo in presenti textu autoritas Pontificis necessaria erat, ut sponsi resilire possent à fide sibi mutuo data, & juramento firmata. Tandem facit textus in cap. ex litteris 10. hoc titul. ubi in eadem specie docetur, sponsos ipsos monendos esse, & omnino ecclesiasticis censuris cogendos matrimonium contrahere, & sic fidem datam adimplere: ergo quia non licet sponsis à fide mutuo data resilire.

4. **Q**uà dubitandi ratione ita fultitã non obstantes, vera est præfens assertio, pro cujus expositione sciendum est, sponsaliorum nomen diversimodè accipi; nonnunquam usurpantur sponsalia pro arthris, symbolis, seu muneribus, quæ sponsus largitur sponsæ, l. 1. C. si nuptia ex re scripto, l. 1. C. Theodos. si Rector provincie; quo modo accipiuntur lib. 1. Regum, cap. 18. vers. 25. ibi: Non habet Rex sponsalia necesse; & l. penult. C. de spons. l. ultim. C. de Episcop. & Cleric. l. ult. C. de ingenuis, & manumiss. docent Covarr. de spons. 1. p. cap. 1. num. 5. Sanchez, lib. 1. de ma-

trim. disput. 1. num. 1. Gutierrez eod. tract. cap. 1. Basil. eod. tract. lib. 12. cap. 1. Etiam accipiuntur pro muneribus sponsalitiis, ut probant Alciatus lib. 1. parerg. cap. 2. Cujacius lib. 11. observ. cap. 17. & ad titul. C. si Rector provincie. De quibus muneribus intelligitur textus in l. tutor, 13. §. 2. ff. de adminstr. tutor. non autem de ipsis muneribus accipias textum in l. cum plures 12. §. cum tutor, ff. eodem titul. nam potius accipiendus est de muneribus in die natalitio missis à tutore nomine pupilli ipsius parentibus, de quibus etiam agitur in l. si vir uxori, de donat. int. l. 194. de verb sign. ut observantur Brissonius lib. 4. select. cap. 3. Pancirola lib. 2. variar. cap. 54. Revardus lib. 3. conject. cap. 4. Donell. lib. 3. comm. cap. 12. ubi Osvaldus lirt. G. Ludov. Carrio lib. 1. emend. cap. 12. Larrea decis. 25. Dorleans ad Tacit. pag. 554. Forn. in d. l. 194. Plerumque etiam sponsalia sumuntur pro matrimonio rato non consummato, ut cap. tertio loco 13. de presump. cap. 2. §. ultim. de spons. duorum, cap. de sponsatam, cap. conjuges, 27. q. 2. nam uxor appellatur proprie & strictè illa, quæ cognita est, cap. ex publico, de convers. conjug. quamvis sæpius sponsa de presenti, etsi non cognita, uxor dicatur, ut docent Gratianus in cap. sic quippe 45. §. ex his 27. q. 2. Covarr. 1. p. de sponsal. cap. 1. num. 7. qui 2. p. cap. 1. num. 2. rectè docet, sponsalia contracta per verba de presenti, pro matrimonio haberi; idque non tantum inspecto iure Pontificio, verum etiam Civili, ut docet Ant. Faber in jurisprudent. titul. de nuptiis, princip. §. ill. 1. Ideoque leges de matrimonio loquentes rectè ad hujusmodi sponsalia protrahi, ex cap. ultim. de frigi. cap. 1. & 2. de matrim. contract. cap. per tuas 12. qui filii sunt legit. l. penult. C. de incestis nuptiis: probant Maticenzo in rubric. titul. 1. lib. 5. Recopil. glossa 1. num. 18. Gutierrez de jurament. 1. part. cap. 51. num. 2. Sanchez de matrim. lib. 1. disput. 1. num. 4. Vnde excommunicationem latam in Clem. unica, de consanguin. contra affines, seu religiosos matrimonium contrahentes, locum habere contra celebrantes sponsalia de presenti, resolvunt plures, quos refert, & sequitur Sanchez lib. 7. de matrim. disput. 48. num. 6. non tamen procedere in contrahentes sponsalia de futuro, rectè docuerunt Tiraquel. post leges connub. gloss. 2. num. 18. Suarez de censur. disp. 23. sect. 5. num. 10. Gutierrez lib. 1. canon cap. 22. num. 46. Sanchez lib. 1. de matrim. disp. 12. quia sponsa de futuro juris censuræ ut extranea habetur, l. cum hic 32. §. si quis 27. ff. de donat. inter, l. miles 11. §. 7. l. si uxor 13. §. Diui, 3. §. si minor 8. de adul. ideoque non mutat suum domicilium, l. ea 32. ff. ad municip. l. penult. §. Iulianus, ff. quod falso int. junctis l. cum fuerit 15. de condit. & demonstrat. l. ultim. C. de incolis, lib. 10. l. 47. Tauri. Inde etiam Inquisitores, qui ut privati iudices procedunt contra celebrantes binas nuptias, non possunt procedere contra celebrantes sponsalia de futuro post matrimonium celebratum, quia deficit ratio abusus Sacramenti. Soufamaphor. lib. 1. cap. 35. n. 6. Aloysius Riccius in praxi resol. 373. Tranlmiera lib. 1. de polyg. q. 3. in fine, etsi contrarium teneat Carena 2. p. ut. §. 6. & 7. fol. 126. Similiter decisionem textus in cap. 3. vers. Nec ille, de sentent. excomm. protrahendam esse ad sponsum de presenti, docuerunt Sanchez dicta disp. 1. num. 6. Gutierrez de matrim. cap. 1. num. 13. Suarez de censuris disp. 22. sect. 1.

sec. 1. Farinacius in praxi tom. 3. quest. 121. n. 73. Hæc autem doctrina locum non habet cum lex ultra matrimonium copulam exigit, veluti in specie legis 55. Tauri, quæ est lex 29. tit. 3. cap. 5. Recopil. quæ dum perhibet mulierem sine licentia viri contrahere, ad sponsam de præenti non est protrahenda, ut docent Covarr. de matrimo. 2. part. cap. 7. §. 1. num. 4. Gutierrez de jurami. part. cap. 1. num. 58. Joannes Faber in l. Non sine §. C. de bonis que lib. Tiraquell. post leges connub. gloss. 2. num. 22. Solorzanius tom. 2. lib. 2. de jure lnd. cap. 10. qui plura de sponsa de præenti, & quando pro uxore habeatur, cumulavit, etsi contrarium probet Gomez in l. 47. Tauri, num. 2. Similiter in ea specie legum 1. tit. 3. lib. 3. fori, & 2. tit. 9. lib. 5. Recop. quæ circa lucra constante matrimonio facta inter conjuges communicanda loquuntur, procedunt tantum in matrimonio, ut docent Matienzo dicta gloss. 1. num. 41. Azevedus in d. l. 2. num. 14. Gamma decisi. 357. ubi plures refert, Flores de Mena Morquecho lib. 2. de divisi. honor. cap. 11. n. 3. Garcia de conjug. acquæ. §. 2. num. 52. Similiter cum statuto caveatur, ut uxore absque liberis decedente vir dotem lucretur, id ex vi pacti id contingit, ut in l. si ab hostibus, §. ult. ff. solut. matr. ubi Barb. num. 1. l. penult. §. ult. ff. quod falso tutore, l. 1. in princ. ff. de dote præleg. in quibus casibus si sponsa de præenti non jam cognita mortua sit, verius est virum nihil lucraturum, cum ex mente statuti, vel pacti congressus conjugalis requiratur. Sanchez d. disput. 1. num. 5. Gutierrez de matrim. cap. 1. num. 12. Tandem sciendum est, etiam sponsam de futuro uxorem aliquando appellari, & e contra anticipatè, ut etiam hereditas dicitur in l. quæstum §. 1. si mihi, ff. de leg. 1. pro spe future successione, ut notant Accursius ibi. Cujac. lib. 25. observ. c. 40. & jure civili sponsa dum primum ducatur in domum sponsi, uxor vocabatur, l. cum in re 6. C. de donat. ante nupt. l. 2. ff. de his, quibus ut indign. Anton. Hothomanus de ritu nupt. cap. 18. idcirco apud Romanos nullum nuptiarum majus argumentum erat, quàm deductio in domum, ut ait Connanus lib. 8. comment. cap. 2. num. 2. unde uxorem ducere, significat matrimonium contrahere; quæ de causa conditio nuptiarum legato adjecta, statim adimpletur, cum uxor ducta est, l. cum fuerit §. ff. de condit. & demonstr. juncto Fabro in jurispr. tit. 5. princip. §. illat. 2.

5. Sponsalium genuina acceptio.
Tandem sponsalia propriis & frequentius accipiuntur pro futuris nuptiis promissione factis; olim enim qui ducturus erat uxorem, ab eo, unde deducenda erat, stipulabatur, eam in matrimonium ducturum, qui daturus erat, pater, vel frater (ut dicemus in cap. 1. de despons. impub.) itidem spondebat, l. 2. ff. de spons. ubi per veteres, Latinos intelligit Germon. lib. 2. animad. cap. 7. quemadmodum Varro scribit lib. 5. de ling. Latin. & ex veteri Consulto Sulpitio refert Gellius lib. 4. noct. c. 4. in hæc verba: Qui uxorem ducturus erat, ab eo unde ducenda erat, stipulabatur, eam in matrimonium ducturum. Satis difertè formulam hujus sponsionis expressit Plautus in Trinummo.

— Sponden' ergo.

Tuam natam uxorem mihi? CH. Spondeo, & mille auri

Philippum dotis. LY. Dotem nihil morar. CA.

Si illi tibi placet,

D. D. Gonzal. in Decretal. Tom. IV.

Placenda dos quoque est, quam dat tibi. CH.

Postremo quod vis?

Non duces, nisi illud quod non vis, feras. CA.

Ius hic orat. LY. Impetravit

Te advocato atque arbitro istac lege filiam tuam spondeo mihi.

Uxorem dari! CH. Spondeo. CA. Et ego spondeo idem hoc.

Et aliis in locis congestis à Fungero in etymol. verbo Spondeo. Brisson. de formul. lib. 6. pag. 543. & ab hac formula contractus, sponsalia nomen acceperunt, l. 2. & 3. ff. hoc tit. Illustrant Henric. Bocerus tom. 1. class. 1. disput. 8. & 9. Brissonius lib. singul. de ritu nupt. cap. 1. Anton. Hothomanus eodem tract. cap. 1. Connanus lib. 8. comment. c. 2. Treutlerus volum. 2. select. disp. 6. thes. 1. Rosinus lib. 5. antiquit. cap. 37. Randoly in cap. alter 30. q. 5. cap. 3. Gibalinus lib. 4. de usuris, c. p. 5. art. 1. Germon. 2. animad. cap. 7. Cujac. lib. 16. observ. cap. 33. Solebant autem sponsalia à Jurisconsultis concipi, Concius apud Ovid. ibi:

Te mihi compositis, si quid tamen egimus arte,

Adtrinxit verbis ingeniosus amor.

Dictatis ab eo feci sponsalia verbis.

Consultoq, fuit juris amore vafer.

Nam stipulationi contrahendæ Jurisperiti adhibebantur, qui solennia verba conciperent, ne contrahentes errarent, ut ex Cicerone probant Jacob. Cujac. in l. 1. C. de contrahenda stipul. Brissonius lib. 6. de formulis, in principio. Olanus lib. 1. Paralipom. cap. 1. & 2. & ideo Jurisconsulti sponsalibus contrahendis adhibebantur, quia certis, ac statis verborum formulis celebrabantur, quas referunt Brissonius d. lib. 6. de formulis, P. Gregor. lib. 8. synag. cap. 2. etiam in tabulas ut plurimum sponsalitiæ conventiones referebantur, ex quo illud Juvenalis satyr. 6.

Si tibi legimus pactam, junctamque tabellis,

Non es amaturus.

Tertul. lib. de veland. virginibus, ibi: He sunt tabella priores naturalium sponsaliorum & nuptiarum; illæque à testibus obsignari solebant, juxta eundem Juvenalem, ibi: Veniet cum signatoribus auspex. Apulejum apol. 2. Dixi ut plurimum, quia interdum nullum ea de re instrumentum conficiebatur, & nuda testatio sufficiebat, l. 7. ff. de spons. In hac tamen forma sponsaliorum secundum locum obtinebat sponsio, seu stipulatio; siquidem ea accedebat pactis conventis, l. 7. §. quod, ff. de pactis l. Tutia 134. §. ult. ff. de verb. obl. Primum enim inter eos, de quorum nuptiis agebatur, de nuptiarum conditionibus, & legibus conveniebat, hoc est, de dote & donatione propter nuptias, & arrhis sponsalitiis. Hæc conventio si sine stipulatione fiebat, pacta mulier dicebatur, seu destinata; si in ea amplius stipulatione addebatur, sponsa. Mulieris pactæ meminerunt Juvenal. satyr. 6.

Si tibi legitimis pactam, junctamque tabellis.

Cicero s. ad Atticum, ibi: Nec dubitat cuius filio pacta est Arthanaldis filia. Tacitus lib. 12. ibi: Pactum inter Claudium & Agrippinam matrimonium jam famâ, jam amore illicito firmabatur, nec dum celebrare solennia nuptiarum audebant, Ovidius in epist. Hygrippicæ.

— Nec pacta marito

Intravi thalamos, matre parante novos.

Seneca in Octavio act. 1. scena 3.

Gemitamque fratre conjugem capram sibi:

B

Ubi

Ubi pro captam. reponit pactam, eruditè D. Joannes Ramos in l. de precario, num. 52. ad l. Rhodiam de jact. Virgil lib. 14. *Æneid.*

Quid sacerdos legere, & gemmis abducere pacta.
L. 2. C. hoc tit. l. si cum ante, C. de donat. ante nupt. Hanc verò pactam sponfam non esse statim tradendam, ait August. in cap. 39. 27. q. 2. Uxor destinata meminerunt Suetonius in Julio. Sibiq. e filiam ejus in matrimonium petuit, Fausto Sylla destinata. Plinius epist. 3. ibi: Jam destinata erat egregio juveni, jam electus nuptiarum dies. Arnobius adversus Gentes, ibi: Adversus virgines jam destinatas, jam de bonis rapuit. Licet aliquando destinata puella etiam appellaretur, quæ sine ulla conventionione inter vivos despondebatur, l. dotis 7. §. 1. ff. de jure dot. l. ult. §. ult. ff. de divorciis; & Jurisconsulti subtilius etiam pactas à destinatis distinxerunt; nam destinatarum verbum propriè ad eas; quæ non inter vivos pactæ, sed testamento patris designatæ, & nominatæ fuerant, restrinxerunt, ut in l. non est 66. ff. de ritu nupt. ibi: Non de sponfam à patre, nec testamento destinata. Cujus consuetudinis exemplum extat in l. si patris 6. C. de interd. matrim. l. pater 101. ff. de condit. & demonstrat. In quo sanè sensu accipi omnino debet discrimen adhibitum inter puellam à patre destinata, vel testamento denominata, in l. qui pupillam 7. in princip. ff. ad l. Jul. de adult. à quo textu verbum denominata, tanquam glossena rejicit Hothomanus de ritu nupt. cap. 3. & lib. 5. observ. cap. 17. ex qua lege legendum puto in l. minor 36. de ritu nupt. ita: Ni à patre desponsa, destinatave nominata conditione nuptiis obsequutum fuerit; et si paulò aliter textum emendent Hothoman. ubi supra, Cujac. lib. 26. observ. cap. 33. Etiam desponsæ dici solitæ sunt non solum promissæ per stipulationem, verum & quæ nuda conventionione pactæ fuerant, postquam receptum fuit, ut sponsalia etiam sine stipulatione, ac proinde etiam per internuptium, aut epistolam inter absentes contraherentur, l. 4. l. 5. l. ult. ff. hoc tit. l. 2. & 4. C. eod. Illustrant latè Franciscus Hothomanus de ritu nupt. cap. 3. per totum. Puella etiam sperata dicebatur, quæ jam petita, sed nondum promissa erat; quò pertinet sperati matrimonii mentio, in l. pen. vers. sic illud ff. hoc tit. l. si legibus, C. de Episcop. aud. Uxor promissæ dicebatur interposita jam stipulatione; nam puella nuptura viro promittebatur à patre, fratre, vel tutore. Alciatus lib. 1. parerg. cap. 2. Ant. Hothomanus de ritu nupt. cap. 1. & Brissonius in princip. de ritu nupt. docet, quod is; qui puellam petebat, despondere dicebatur; à quo verò petebat, spondere. Sed verendum est, ne fallatur; nam ut rectè observant Cujac. lib. 16. observ. cap. 33. & ad tit. C. de sponsal. Hothoman. dicto cap. 3. verbum despondere, & ad patrem accommodatur, l. tutor 36. l. non est 66. ff. de ritu nupt. l. Titia 134. ff. de verb. oblig. & despondere dicuntur invicem per se, qui conveniunt de nuptiis futuris inter se, l. si quis 60. §. quamvis, ff. de ritu nupt. l. cum hic statim 32 §. ult. ff. de donat. inter, l. 4. ff. de sponsal. propriè autem, & strictè qui poscit, mentionem facere dicitur; qui respondet, re-promittere, sive tantum promittere, ut apud Plautum in Aulul.

*Credo ædepol, ubi mentionem ego fecero de filia,
Mibi ut despondeat, desidero sese à me credere.*

Utique hujus stipulationis duæ partes sunt, mentio, & repromissio, quas ea de causa in sponsalium definitione ambas ponit ingeniosè & peritè Florentius J. C. in l. 1. ff. hoc titulo, ibi: Sponsalia sunt mentio & repromissio futurarum nuptiarum, observavit Janus Guillelmus in Aululariis quaestionibus, cap. 2. tom. 3. thesauri Christ. fol. 345.

Definiuntur autem sponsalia in l. 1. hoc titulo, cap. nostrates 30. q. 5. ut sint Mentio, seu repromissio futurarum nuptiarum; quæ quidem definitio ostendit tantò distare sponsalia à nuptiis, quanto spes dilat à re ipsa, ut ait Cujac. in recitationibus ad tit. C. de sponsalibus; nam sponsalia spem futurarum nuptiarum appellant, l. si uxor 13. §. 1. ff. de adult. Unde sponsus dicitur, qui nuptias quidem contrahere promissit, sed nondum maritus est, l. 1. vers. Et quaestio, ff. pro dote: & olim ferè semper sponsalia nuptias precedebant, tum ut parentes suum nuptiis, ut ritè fierent, consensum accommodaret, à quibus sponsi stipulari sibi uxores, spondereque solebant, l. 2. ff. hoc titulo: tum ut has inter moras nuptiarum maritus uxorem eligens, non dorem, non pulchritudinem consideraret, sed mores; quibus perpetuè usus erat, ut tradit Plutarch. in præcep. conub. Ex quibus satis colligitur, inter sponsalia & nuptias non solum dari in re discrimen, sed etiam in tempore intervallum esse, ut docet H. thomanus diffus. de sponsalibus, cap. 7. in princip. qui levi ductus fundamento perperam ostendit contra nostros Pontificios sponsalia non nisi per verba de futuro constitui posse, per verba verò de præsentis non posse; nam tunc sponsalia non sunt, nisi cum hoc ex promissione futuræ præstationis constet, d. l. 1. Nec etiam matrimonium, quia hoc non verbo, sed solenni deductione in domum contrahitur, d. l. cum inter: quæ Hothom. ratio et si vera esse possit at- tento jure civili, jure verò Pontificio inspecto nihil evincit. Deinde sciendum est, ex hac stipulatione, quæ olim sponsalia perficiebantur, actionem dari ex sponsu in id, quod uxorem accipi, vel dari intererat. Cujacius ubi supra; Duarenus in rubric. ff. solut. matrim. & ad tit. de sponsal. cap. 4. Hothoman. eodem tract. cap. 4. Brissonius de r. s. verbo sponsalia. Sed quia ex sponsu actio exolevit, ut refert Gellius lib. 4. nocturnum, cap. 4. hodie pro sponsione futurarum nuptiarum nulla actio competit, immò jure civili permissum est sponso vel sponsæ impunè renuntiare sponsalibus, l. 1. C. de spons. præterquam si arrhæ interveniant, quæ duplicatæ à renunciante restituantur, l. final. C. eodem tit. dicemus infra in cap. gemma. Cæterum qui sponsalia contraxerunt; coercitionibus ecclesiasticis promissum adimplere, nuptiasque celebrare coguntur, cap. 1. de spons. duorum; cap. ex literis, cap. sicut, cap. si inter, de sponsal. cap. quemadmodum, de jurejurand. quæ obligatio implendi sponsalia oritur ab intrinseco ratione præcepti naturalis obligantis ad fidem servandam. Quare sponsalia adimplenda esse sub culpa lethali, nullà datà excusationis justâ causâ, docetur in cap. desponsatus, cap. de conjugali, 27. quest. 2. quoniam in re ferria, & spiritali Christianæ Religionis alumnis fidem datam fallere non licet, capite juramenti 22. quest. 5. cap. 1. de pact. Accedit, quia omnis

Omnia contractus obligat ex iustitia sub peccato mortali; contractus vero sponsaliorum efficacem continet obligationem reciprocam, *Facio ut facias*: Ergo obligabit ex iustitia, ut docuerunt D. Thomas in 4. distinct. 27. q. 2. art. 1. & 2. & relati à Corduba in *summa lib. 1. quest. 13.* Molina de *iustitia tom. 2. tract. 2. disp. 271.* Covarr. in 4. 1. part. cap. 4. in princip. num. 2. Sarmento lib. 1. select. cap. 1. num. 3. Gutierrez de *juram. l. p. cap. 51. num. 5.* Borell. tom. 3. decis. fol. 300. & iudicem saecularem posse compellere ipsos contrahentes ad celebrandum matrimonium, & similiter ad restitutionem damni emergentis, resolvent Bobadilla lib. 2. polit. cap. 18. num. 236. Sanch. lib. 1. de *matrim. disp. 29. num. 9.* Olea de *cessione jur. tu. 5. q. 8. num. 12.* Tondutus tom. 1. *resol. cap. 16. num. 2.* & hoc casu, posse sponfos praecise cogi ad factum, probat Germon. lib. 2. *anim. cap. 3.* etsi aliàs promittens factum tantum teneatur ad interesse, l. 72. §. *Celsus*, de *verb. obl.* Quod si quæras, quando ille, qui promisit aliquam in uxorem se ducturum, teneatur promissionem adimplere, dum in contractu dies adjecta non est? In qua quaestione plures putarunt, statim esse implendam promissionem, cum primum promittens implere potest, ex regula legis in omnibus, ff. de *reg. jur. l. eum qui*, §. *quotiens*, ff. de *verb. oblig.* ut etiam contingit in voto religionis, Sylvester in *summa, verbo votum 2. q. 5.* Sed adhuc dicendum est, quod si in sponsalibus dies adjecta non sit, quamvis statim oriatur ejus obligatio; tamen eam implere in foro interiori, nisi altera parte requirente, sponsus alter non tenetur, quo casu tenebitur proculdubio statim implere, si alias non habeat justam excusationem. Ratio est, quoniam in omni obligatione absque diei praefixione ficta requisitus solum tenetur solvere, l. *debuores*, C. de *pignor.* & ita licet obligatio in sponsalibus statim oriatur, ex dicta lege in omnibus, tamen ut adimpleatur promissio, praecedere debet alterius sponsi petitio.

7.
Hæc ratio dicitur
rati dicitur
dendi.

His suppositis ratio præsentis assertionis provenit ex eo, quia cum sponsalia de futuro juxta alios contractus in futurum celebratos regulari debeant, illorumque ea sit natura, ut sicut consensu contrahuntur, dissensu dissolvantur, l. *ab emptione 58. ff. de pactis*, l. *societatem 4. l. si convenerit 14. l. utaque 64. §. societas*, ff. *pro socio l. 1. ff. quando liceat ab emptione*; quæ omnia confirmantur ex generali regula, quæ docetur, nihil tam naturale esse, quam eo genere quicquid dissolvi, quo colligatum est, l. *nihil tam naturale*, ff. de *reg. jur. cap. 1. eod. tit. cap. omnis 27. quest. 2.* ideo sponsalia, quæ mutuo consensu contrahuntur, contrario dissensu dissolvuntur. Et licet matrimonium à contractu incipiat, tamen cum elevatum sit ad esse Sacramenti, contraria voluntate dissolvi non potest, cap. *super eo, de eo qui cognovit consanguin.* docent Brunellus de *spons. conclus. 9. num. 2.* Navarrus in *manuali cap. 22. num. 13.* nec rectè glossa hic, *schol. fin. docet*, textum hunc procedere ex tolerantia, & dispensatione Ecclesiæ; procedit enim juxta juris principia proximè relata; & illa verba, *Ne deterius inde contingat*: non debent accipi comparativè ad malum, quod sequi posset, si non daretur licentia discedendi; sed comparativè ad bonum, quod daretur ex celebratione & perfectione matrimonii, quasi dicitur

cat Pontifex, monendi sunt sponsi ut promissum adimpleant. Hoc enim bonum esse constat ex eo, quod docetur in cap. 1. de *pactis*, ibi: *Pacta custodiamur*. Si autem noluerint, tolerandi sunt, ne majus malum sequatur, quam esset bonum, quod ex nuptiis sequeretur. Ex hac etiam differentia matrimonii, & sponsalium quoad eorum dissolutionem inferitur, quod licet sententia lata in causa matrimonii nunquam transeat in rem judicatam, cap. *lator*, cap. *tenor*, cap. *consanguinæ*, de *re judicat.* quia voluntas partium vinculo sacramenti præjudicare non potest, cap. *final. de transact. d. cap. super eo*; attamen sententia lata contra sponsalia de futuro transit in rem judicatam, & non potest retractari, quia licet ex consensu partium expresso poterant dissolvi, etiam ex consensu tacito dissolvi possunt, ex l. 3. ff. de *rebus creditis*, & consensus tacitus præsumitur, ut sententia transeat in rem judicatam, cap. *quod ad consult. de re judic. l. ab eo*, C. *quomodo, & quando*. Ampliatur præcisè assertio, ut procedat non solum in promissione simplici, sed etiam in promissione juramento firmata, ut docetur in præsentis textu, junctâ integra supra relata; & in cap. *requisitum, hoc titul.* quia semper juramentum regulatur juxta naturam actus, cui accedit, l. *final. C. de non num. pecun.* nam licet verum sit, per religionem jurisjurandi actus alias invalidos, validos reddi, ut dixi in cap. *cum contingat, de jurejur.* hoc procedit quando adhibetur ad valorem actus alias invalidi, in cujus observantia nullum veritatis peccatum; juxta textus ita intelligendos in cap. 1. cap. *debuores*, cap. *cum contingat, de jurejur. cap. quamvis pactum, de pact. in 6.* Si vero adhibetur citra validitatem actus, qui alias sui naturâ validus est, tunc sequitur naturam actus, qui adheret, l. *fin. C. de non num. pecun. cap. quemadmodum, de jurejur.* Unde cum in specie hujus textus sponsalium actus validus sit, & juramentum tantum ad majorem firmitatem sit adjectum, debet sequi actus naturam.

Nec obstat dubitandi ratio supra adducta; nam juramentum semper est adimplendum; dum non sequitur dispendium salutis aeternæ, quando durat ejus obligatio; at in præsentis casu per dissensum contrahentium cessat juramenti obligatio, & sic non est ulla obligatio, quæ adimpleatur. Nec obstat primum augmentum difficultatis; nam quod in eo expendimus, procedit quando juramentum ordinatur principaliter in Dei honorem, secus verò si respiciat utilitatem partis, & bonum contrahentium; quia tunc Deus illud acceperat in commodum hominis, ac proinde homine remittente, Deus etiam remittit. Eodem modo satisfaciendum est textui in d. cap. *per Venerabilem*; nam licet cum juramentum ex utraque parte licitum & perennans est, ejus relaxatio fieri debeat à Pontifice, tamen cum præstitum est in utilitatem tantum & favorem partis, ab ipsa parte remitti potest. Nec tandem obstant textus in cap. *ex literis*, 10. cap. *requisitum, hoc titul.* nam respondetur ex mente Abbatis num. 4. quod præsens textus procedit quando uterque ex contrahentibus simul à promissa fide recedit: at verò textus in dict. cap. *ex literis*, & in dict. cap. *requisitum*, procedunt quando unus ex sponsis recedere vult altero invito; quo casu sponsalia non dissolvuntur, quoniam cum utriusque vo-

8.
Dissolvi-
tur dubi-
tandi ratio.

luntate contrahuntur, utriusque voluntate dissolvi debent, juxta nostrum textum: quem intellectum Abbatis sequitur Germonius *lib. 2. animadv. cap. 7.* quod etiam in ceteris omnibus contractibus procedit, in quibus nisi utriusque concurrat voluntas, non dissolvitur contractus; & uno petente, compellitur alter adimplere, ut in contractu societatis, de quo loquitur, & probatur in *l. actiones 65. cum suis §§. ff. pro socio.* Sed difficile est ad concordiam reducere verba illa inter se pugnantia, videlicet textum in *d. cap. ex literis*, & in *d. cap. requisivit*; nam in *d. cap. ex literis*, probatur, quod si sponsalia jurata sint, compellendus est qui renuit adimplere per censuram ecclesiasticam: at verò in *d. cap. requisivit*, è converso probatur, quod etiam quando sponsalia jurata sunt, non est compellendus, sed monendus, cum matrimonia spontanea esse debeant, aliàs enim infelices solent exitus habere. De quorum jurium concordia agunt Covarr. in *4. 1. p. cap. 5.* Germonius *lib. 2. animadv. cap. 5.* Sarmento *lib. 2. select. cap. 5. à num. 2.* In qua difficultate sentire videtur D. Thomas in *4. d. 27. quest. 2. art. 1. ad 2.* neminem esse cogendum contrahere, sed si monitus non acquiescat, relinquendum esse, & nequaquam excommunicandum, tam cum excommunicationis metus sit cadens in virum constantem, contrahens matrimonium invitus, & per excommunicationem coactus, nulliter contraheret. Sequitur Germonius de *sacr. immunit. lib. 3. cap. 21. num. 86.* Manuel Rodriguez *lib. 1. summ. cap. 244. num. 1.* Alii verò dicunt, cogendum esse, quando sponsalia jurata sunt, ut in *d. cap. ex literis*, ubi rationem reddit textus, cur sit cogendus, ibi: *Quia contra juramentum venire periculosum est.* Hanc sententiam amplectitur P. Greg. 2. part. *synagm. lib. 8. cap. 2. num. 8.* Seraphinus de *privileg. juramenti, privileg. 138. num. 2.* Sed ego puto, non esse discrimen constituendum in sponsalibus, sive juratis, sive non. Semper namque sponsus compellendus est adimplere promissum: ita tamen ut sit prius admonendus, & si renuat, per censuram cogendus sit, nisi quando aliis ex circumstantiis iudex pru-

denter arbitretur, gravia mala timeri, & scandala; & ita dum textus in *d. cap. ex literis*, docet cogendum esse, debet intelligi non obstante causa rationabilis: textus verò in *d. cap. requisivit*, dum docet non esse cogendum, intelligi debet quando iusta causa adit, quasi in *d. cap. ex literis*, proponatur regula, & in *d. cap. requisivit*, exceptio reg. læ. Vel potest exponi textus in *d. cap. requisivit*, in illis verbis, *monenda est potius quam cogenda*, id est prius monenda. Est ergo generaliter statuendum, sponsum renuentem compellendum esse adimplere: primò quia iudex tenetur ex officio compellere ad reddendum unicuique quod suum est: sed contrahens sponsalia tenetur ex officio fidem servare: ergo ad id cogi debet, etiamsi promissio non sit jurata, nam semper est verum dicere, sive sponsalia sint jurata, sive non, sponsum non adimplentem peccare contra iustitiam; Ecclesia enim non solum jurantem, verum & simpliciter promittentem compellit adimplere promissionem, *cap. juramenti 22. quest. 5. probavitate in cap. 1. de pœt.* Nec interest, quod in *d. cap. ex literis*, ad coactionem juramentum expendatur, quia id non refertur ex eo, quod deficiente juramento non esset sponsus compellendus, sed solum narratur facti species. Quando verò adest iusta causa discedendi a sponsalibus, rectè dicimus, sponsum non esse cogendum, quia Ecclesia semper consuevit minus malum permittere ad majus vitandum; & majus malum est cogere ad matrimonium contrahendum cum scandalo, aut perpetuo odio, quam sponsaliorum fidem frangere, ut docuerunt Covarr. in *4. 1. p. cap. 4. in princip. num. 3.* & relati à Gutierrez. de *juram. confirm. 2. part. cap. 51. num. 4.* & *lib. 1. canonic. cap. 18.* Sanch. de *matr. lib. 1. disp. 29. n. 4.* Et si adhuc infestus, eum qui censuris Ecclesiæ coactus contrahit matrimonium, non sponte, sed invitum illud celebrare, & per consequens matrimonium nullum esse: Respondeo hujusmodi coactionem justam esse, & matrimonium tantum nullum reddi per injustam coactionem celebratum, ut docuerunt Sanch. ubi supra, Luna, & Arellan. *lib. 4. anti. n. 1.* & latius dicemus in *c. cum locum, hoc tit.*

CAPUT III.

(a) Eugenius III. Præbytero Æsculapio.

Juvenis ille, qui puellam nondum (b) septennem duxit, quamvis ætas (c) repugnet, ex humana tamen fragilitate forsitan tentavit, quod complere non potuit. Quia igitur in iis, quæ dubia sunt, quod certius æstimamus, tenere (d) debemus, cum propter honestatem Ecclesiæ, quia ipsa conjux ipsius fuisse dicitur; tum propter prædictam dubitationem, mandamus tibi, ut consobrinam ipsius puellæ, quam postmodum duxit, ab eo dividas.

NOTÆ.

1. (a) *Eugenius Pæda.* Ita legitur in hac sexta compilatione, in prima autem, *sub hoc tit. c. 18.* legitur Eugenius III. præbytero Æsculapio: post Concil. verò Later. *p. 12. cap. 8.* pro præbytero, ponitur Episcopo, & rectè, cum cognitio causarum matrimonialium (ut præfens erat) ad Episcopum spectet, *cap. accedentibus, de privileg. probavim. c. 1. ut lite non contest.* Rectè etiam legitur Eugenius III. nam ille præcessit Alexandrum III. sequentis

textus authorem. De eo egi in *cap. 2. de judiciis.*

(b) *Nondum septennem.* Et ita cum ea matrimonium subsistere non potuit, cum ad illud contrahendum desideretur duodecim anni in feminis, quatuordecim in viris, *cap. continebatur*, ubi dicemus, de *despons. impub.* Nec etiam sponsalia dari poterant, cum ad ea contrahenda septem anni exigantur, *cap. literas, cap. accessit, cap. duo, cap. ad dissolvendum, de despons. impub.* Unde cum ex sponsalibus nullis ob defectum ætatis non oriatur impedimentum publicæ honestatis, *d. cap.*